

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра культурології

Курсова робота

освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр

на тему: **«КЛУБ КАВОПИВЦІВ ЯК ВИЯВ ПРОТЕСТНОГО РУХУ В УКРАЇНІ У
1970-90-Х РОКАХ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
спеціальності 034 Культурологія
Ващук Анастасія Борисівна

Керівник: Брюховецька О.В.,
кандидат філософських наук

КИЇВ 2022

ВСТУП

Актуальність.

Клуб Кавопивців — молодіжна організація, що об'єдналась завдяки любові до кави та бажанню боротись з радянською системою. Клуб є прикладом того, що політична боротьба може існувати у будь-якій формі. Вклад Клубу Кавопивців у розвиток культури практично не досліджений, попри специфічність цієї організації, яка через свій символізм викликає інтерес у молодого покоління зараз.

Ступінь наукової розробки.

Дослідженням історичного тла 1950-90-х років займались багато істориків, зокрема Ярослав Грицак, Олесь Обертас, Георгій Касьянов.

Ольга Гнатюк, та Богуміла Бердиховська записали розмови з представниками шістдесятництва, а В'ячеслав Чорновіл зібрав і впорядкував матеріали про першу хвилю арештів української інтелігенції.

Ярослав Грицак та Мирослав Маринович в інтерв'ю давали глибоке розуміння життя української молоді 1970-90-років, зокрема Ярослав Грицак розповідав про проникнення Західних тенденцій та їх трансформацію.

Наталя Білоус, Лариса Довга, Віталій Михайловський, Наталя Старченко, Максим Яременко були учасниками редколегії, що зібрали та впорядкувала матеріал про Наталю Яковенко. Її роль як президентки клубу описала у цій же збірці Зоя Борисюк. Це джерело є практично єдиним науковим матеріалом, де ми можемо ознайомитись з клубом, зокрема через візуальні свідчення.

Об'єкт. Клуб Кавопивців.

Предмет. Вияви протесту Клубу Кавопивців і вплив історичних подій на діяльність і Клубу.

Мета і завдання. Метою роботи є дослідження специфіки діяльності Клубу Кавопивців та виявлення його форм протесту.

Переді мною стоять такі завдання :

- Дослідити історичний контекст 1950-90-х років в СРСР та показати життя української молоді;
- проаналізувати як змінювались Західні культурні тенденції в Україні;
- розглянути способи протесту творчої молоді у 1950-90-х роках;
- дослідити діяльність Клубу Кавопивців;
- з'ясувати символізм кави у діяльності Клубу Кавопивців;
- дослідити роль Клубу у розвитку української культури.

Метод. Важливим методологічним підґрунтям моєї роботи є історична та соціальна контекстуалізація.

Я помістила об'єкт дослідження в історичний та соціальний контекст. Використання цього методу дозволило встановити причино-наслідкові зв'язки, що спричинили появу Клубу Кавопивців у його своєрідному протестному вияві.

РОЗДІЛ І. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА НАПРИКІНЦІ 1950-90-Х РОКІВ.

У розділі розглянуто історичний контекст 1950-90-х років в СРСР та показано життя української молоді, що розвивала українську культуру, всупереч радянським вказівкам.

I.1. Історичні події, 1950-1990-х років в СРСР.

1950-90-роки — часи, коли відбувалися постійні суперечні зміни в радянській системі. В 1953-му році почався період Хрущовської «Відлиги», де існувала певна свобода творчості. Тут народилося і виросло перше покоління, яке знало, що таке комфорт — шістдесятники. Це були люди, котрі прагнули знати приховану правду, хотіли самовиражатися та бути вільними.

Після усунення з посади Хрущова у 1964 починається поступовий процес повернення до тотального контролю культури, репресії, ув'язнення та переслідування інакодумців. В Україні період «відлиги» тривав до 1972 року, коли Щербицький став першим секретарем ЦК Комуністичної партії України. Відновлюються арешти дисидентів. СРСР прагне створити один радянський інтернаціональний народ, який насправді мав бути уніфікованим під усе російське. У ці часи здавалось, що надії на вільну Україну з творчістю без цензури немає.

У 1985 році Горбачовим була проголошена політика «перебудови», що характеризувалась поступовою реабілітацією незаконно засуджених, послабленням цензури, заповненням «білих плям» та більш вільним проникненням західного продукту в медіа.

I.2. Розвиток Західних тенденцій в Україні у 1960-90-х.

В 1960-90-х років в Україні з'являються рок-музика, хіпі, інтерес до «інтелектуального» алкоголю — усе це проникало різними способами крізь залізну завісу з Заходу та своєрідно розвивалось в українському просторі. З'явився новий термін «фарцовщики» — люди, котрі займалися контрабандою і продавали заборонені імпортовані товари : вінілові пластинки, джинси, касети, косметику, книги, жуйки — усе, що зараз можна дістати у вільному доступі.

Так можна було дістати записи західних рок-гуртів, наприклад, на рентгенівських знімках. Рок-музика була чимось зовсім новим та протестним — цього прагнула

тогочасна українська молодь. Так у 80-роках формуються гурти Воплі Відоплясова та Брати Гадюкіни.

З'являються братства хіпі, у яких не було наркотиків. Натомість українська субкультура мала «інтелектуальний напій» — вино. Вживати алкоголь було виявом нонконформізму. Молодь хотіла відмежуватись від реального світу, а не напиться.

I.3 Місця зібрань творчої молоді у 1980-90-х роках на прикладі Львову.

Кав'ярні стали культурними просторами, де збиралась творча інтелігенція. Туди йшли за комунікацією. Іншими місцями зібрань були будинки митців та мисткинь.

У Львові, наприклад, найпопулярнішим було кафе «Нектар», саме там з'явилась перша кавомашина; кав'ярня «Псяча буда», де зазвичай збирались художники; знаменита Вірменка та інші.

Проте ніде не було тих місць, де людина могла бути поза системою.

1.4 . Культурні діячі України, які йшли проти радянської системи.

Інтелігенція протестувала по-різному. Центром протестного руху був Клуб творчої молоді в Києві, який був осередком народження нової української культури поза системою. У клубі існували різні мистецькі секції: музична, театральна, кінематографічна, літературна та інші.

Протестувальниками були такі діячі культури як Лесь Танюк, Алла Горська, Віктор Зарецький, Ярослав Геврич, Іван Гель, Михайло Горинь, Сергій Параджанов, В'ячеслав Чорновіл, Панас Заливаха та ще сотні інших. Радянська верхівка приклала багато зусиль, аби ці імена були стертими з нашої історії.

РОЗДІЛ II. СВОБОДА САМОВИРАЖЕННЯ В СРСР У КЛУБІ КАВОПИВЦІВ.

У розділі проаналізовано діяльність Клубу Кавопивців, досліджено особистісний вклад президентки клубу Наталі Яковенко. Розглянуто символізм та методи протесту, що застосовували учасники організації.

II.1. Роль Наталі Яковенко у розвитку Клубу Кавопивців.

Наталя Яковенко, закінчивши факультет класичної філології Львівського університету приїздить до Києва на роботу в архів зі знаннями латини. За словами самої Наталі, вона

завжди створювала комфортне для себе середовище, якщо його не існувало. Вона об'єднала людей, що їй імпонують і розділила з ними любов до кави та ненависть до політичного режиму. Наталя Яковенко стала ініціаторкою заснування Клубу Кавопивців, а пізніше і його президенткою.

II.2. Вияв протесту учасників Клубу Кавопивців.

Кавопиття було формою комунікації учасників Клубу Кавопивців. Пити каву в архіві на роботі вже було наперекір системи. «Кава не страва, кава — справа» — один з девізів Клубу.

Жарт був їхньою формою протесту. Клуб створив таким чином альтернативу реального світу. Тексти були іронічним знуцанням з системи та життям в ній. Таке викривлення реальності дарувало їм відчуття свободи.

Сама Наталя Яковенко не вважає діяльність Клубу протестною, а називає це політичним хуліганством.

II.3. Сакральність приготування та пиття кави у Клубі Кавопивців.

Засновниця Клубу Наталя Яковенко казала, що кава — це те, що вимагає колективного пиття. Процес завжди супроводжувався спілкуванням : жартами та серйозними розмовами про арешти інтелігенції та радянську систему. Кава була для них певним способом втечі від реальності. Учасники клубу використовували лише свіже зерно, а приготуванням займався Пан кавоваріус.

Напій потребував спеціального посуду : кавоглеку та кавочари. До приготування якої вони ставились з трепетом, хоча перерви для кавопиття займали всього 15-20 хвилин.

II. 4. Клуб Кавопивців — вияв незабороненого протесту.

Про існування Клубу КДБ знали, як і про більшість таких об'єднань в СРСР. Деяких учасників допитували, як от президентку Наталю Яковенко, що заперечувала антирадянську агітацію в архіві. Усі тексти Клубу Кавопивців комітет міг чути лише в переказі, письмові варіанти до них не доходили. Хоч допити і були, та ніхто з учасників не доносив. До того ж знання латини було дуже цінною навичкою, через що такі порушення, як, наприклад, пиття кави ігнорувались.

РОЗДІЛ III. ВПЛИВ КЛУБУ КАВОПИВЦІВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.

У розділі досліджено як участь у клубі впливала на його членів. Проаналізовано вклад Клубу Кавопівців на українську культуру.

III.1. Вплив Клубу Кавопівців на його учасників та учасниць.

У Клубі панувала атмосфера однодумства, спільної справи та причетності до однієї ідеї. Клуб був затишним місцем для незгодних, де можна було говорити про усе своїми словами.

Молоді члени й членкині клубу з часом починали «українізовуватися», як це зазначає Зоя Борисюк. Наприклад, членкиня Клубу Людмила Апанович розповідає, що саме в атмосфері кавопівців зрозуміла свою українськість і цінність цього. А Геннадій Боряк, зростаючи у російськомовному середовищі, починає усвідомлювати значення української мови.

III. 2. Вклад Клубу Кавопівців на розвиток української культури 1970-90-х років.

За словами Наталі Яковенко Клуб Кавопівців заперечував реальність у вигляді густої махрової антирадянщини, але нічого на заміну не створював. Їхня діяльність не мала візії того, якою має бути Україна. Але це не ніяк не применшує вклад Клубу у розвиток культури. Вони використовували жарт, який створював відчуття свободи. Експериментували з формами, створювали комічні універсали, писали гумористичні вірші, робили малюнки. Клуб був місцем, де можна було самовиражатись будь-як. Клуб Кавопівців — одна з тріщин у системі, яка врешті призвела до її розпаду, до свободи самовираження, після якого не слідувало політичне вбивство.

ОЧІКУВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДОСЛІДЖЕННЯ

В очікуваному результаті дослідження можна було би з'ясувати як не згодні з радянською системою змогли вчинити розкол режиму. Яких форм набував їхній протест. Зокрема, який вклад Клубу Кавопівців у розпад системи. Молодь самовиражалась, знаючи, що інакодумство в СРСР каралося жорстоко. Такі люди вибороли нам незалежність дорогою ціною.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гнатюк О.Є., Бердиховська Б.О. Бунт покоління. Розмови з українськими інтелектуалами: збірка. Київ : Дух і Література, 2004. 320 с.
2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX століття: навчальний посібник. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
3. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Наукові записки. Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 1998. 276 с.
4. Касьянов Г. В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років: збірка. Київ : Кліо, 2019. 272.
5. Обертас, О.Є. Український самвидав 1960-х рр.: літературна критика та публіцистика : монографія. Київ : Смолоскип, 2010. 298 с.
6. Сверстюк Є. О. Блудні сини України : збірка. Київ : Пам'ятки України, 1993. 256 с.
7. Є.Сверстюк. Собор у риштованні. – Париж : Перша Українська Друкарня у Франції, 1970. 173 с.
8. Студії на пошану Наталі Яковенко : збірник. / За ред. Н.О. Білоус та ін. Київ: Laugus, 2012. 624 с.
9. Чорновіл В. М. Лихо з розуму (портрети двадцяти «злочинців») : збірка. Париж: Перша Українська Друкарня у Франції, 1967. 335 с.
10. Широке море України: документи самвидаву з України : збірник. Є.О. Сверстюк та ін. Париж : Перша Українська Друкарня у Франції, 1972. 378 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ:

1. Аудіо-інтерв'ю з Наталею Яковенко, Ярославом Грицаком і Мирославом Мариновичем проведені Ларисою Довгою (неопубліковане).
2. Отріщенко Н., Панас В. Місця творчих тусовок Львова. *Інтерактивний Львів*.
URL : <https://lia.lvivcenter.org/uk/storymaps/not-only-virmenka/> (дата звернення 05.07.2022)
3. Українська культура XX століття.
URL : <https://uahistory.co/lesson/ukraine-culture-history-lections-2014/9.php> (дата звернення 05.07.2022)

